

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการการวิจัย

นรก คือสถานที่ลงโทษผู้ทำความชั่ว เป็นสถานที่ปราศจากความสุกความเจริญ มีแต่ความทุกข์ทรมาน เป็นสถานที่ลงโทษสัตว์ผู้ทำความชั่วหลังละโลกนี้ไปแล้ว เป็นภพหรือภูมิที่ต่ำสุดในบรรดาภพหรือภูมิทั้งหลาย เป็นส่วนหนึ่งของสังสารวัฏหรือการเวียนว่ายตายเกิด ไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัส มีทั้งหมด ๔๕๖ ชุม กรรมที่ทำให้ไปบังเกิดในนรก เช่นฆ่าสัตว์ เป็นต้น ส่วนสวรรค์ คือสถานที่เสวยสุขของผู้ทำความดี มี ๖ ชั้น (ไม่รวมพรหมโลกตามนัยคัมภีร์วิภังค์) คือ (๑) ชั้นจาตุมมหาราช (๒) ชั้นดาวดึงส์ (๓) ชั้นยามา (๔) ชั้นดุสิต (๕) ชั้นนิมมานรดี (๖) ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี การตั้งชื่อสวรรค์เหล่านี้ตั้งตามชื่อเทวดาผู้ปกครอง และลักษณะหรือสมบัติของสวรรค์ กรรมที่ทำให้ไปบังเกิดในสวรรค์ เช่น การให้ทาน เป็นต้น

พระไตรปิฎกไม่ได้ระบุสถานที่ตั้งของนรกและสวรรค์ไว้ชัดเจน แต่คัมภีร์ในยุคหลังซึ่งได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ในศาสนาพราหมณ์กล่าวว่า สวรรค์ตั้งอยู่เหนือเขาพระสุเมรุ ส่วนนรกตั้งอยู่ภายใต้ อายุของนรกและสวรรค์มีระยะเวลาต่างกัน ขึ้นอยู่กับการกระทำกรรมของผู้ที่ไปบังเกิด

สัตว์นรกจะถูกนายนิรบาลลงโทษหนักเบาตามกรรมที่ได้ทำไว้ วิธีการลงโทษ เช่น ถูกกรอกน้ำเดือดเข้าปาก เป็นต้น ส่วนการเสวยสุขในสวรรค์ เช่น การมีวรรณะทิพย์ เป็นต้น ความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น พระเจ้าปายาสีไม่ทรงเชื่อต่อนรกและสวรรค์ หลังจากที่ได้รับฟังคำสอนของท่านพระกุมารกัสสปเถระ จึงได้เปลี่ยนทัศนคติใหม่, ความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์เชิงนามธรรมเป็นเรื่องของสวรรค์ในอกนรกในใจและความสุขใจและทุกข์ใจที่เกิดจากการสัมผัสทางอายตนะ คำสอนเรื่องนรก-สวรรค์มีอิทธิพลในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. มีอิทธิพลด้านความเชื่อ คือทำให้พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่า นรกเป็นสถานที่ลงโทษผู้ทำความชั่ว ส่วนสวรรค์เป็นสถานที่สุขสบายของผู้ทำกรรมดี

๒. มีอิทธิพลด้านพฤติกรรม คือทำให้มีการละเว้นความชั่ว เพราะกลัวการถูกลงโทษในนรก และชวนชวายในการทำบุญ เพราะต้องการไปสวรรค์

๓. มีอิทธิพลด้านวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับนรกและสวรรค์ เช่น จักรวาลทิปนี, ไตรภูมิพระร่วง, ประเพณีสิบสองเดือน เป็นต้น

๔. มีอิทธิพลด้านการเมืองการปกครอง คือคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับจริยธรรมในการปกครองเป็นพื้นฐานของการเมืองการปกครอง

๕. มีอิทธิพลด้านจิตรกรรมเกี่ยวกับนรกและสวรรค์ คือ ภาพวาดเกี่ยวกับการเสวยกรรมของสัตว์นรก, ภาพเขียนเกี่ยวกับการบำเพ็ญทานของพระเวสสันดร เป็นต้น

๖. มีอิทธิพลด้านประติมากรรม คือรูปปั้นเกี่ยวกับนรกและสวรรค์ เช่น รูปปั้นเทพบุตรนางฟ้า เป็นต้น

๗. มีอิทธิพลด้านการนำไปสร้างบทละครเกี่ยวกับผลกฏแห่งกรรม เช่น เจ้ากรรมนายเวร, เปרטวัดสุทัศน์ เขี่ยฟ้าทำดิน เป็นต้น

นิสัยของชาวพุทธไทยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ดังนั้น จึงนิยมทำบุญ การทำบุญเกิดจากความเชื่อว่ามีอานิสงส์ทำให้ไปบังเกิดในสุคติภูมิ และถือปฏิบัติกันจนเป็นประเพณี มีคนจำนวนมากไม่ใช่น้อยที่ไม่คิดเรื่องการไปสู่สุคติของตน แต่คิดว่าการได้ทำบุญกวาดน้ำไปให้แก่ญาติผู้ยากจนของตนจะทำให้ญาติพ้นจากทุกข์และได้ไปเกิดในสวรรค์ จากการสังเกตพฤติกรรมการถือตามคอง ๑๔ ของชาวบ้านสี่แคว พบว่า มีการถือตามได้น้อยลงเมื่อเทียบกับในอดีต สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงเกิดจากการรับวัฒนธรรมต่างชาติมากเกินไป ทำให้ไม่เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมตนเอง คอง ๑๔ ที่ไม่ได้ถือแล้วในปัจจุบัน เช่น การขอขมาสามิในวันพระ เป็นต้นที่ยังคงถือได้ดี เช่น การไม่นำอาหารอันเหลือจากการบริโภคมาตักบาตร การรดตักบาตรพระ โดยที่ไม่ต้องให้ท่านรอ เป็นต้น ความเชื่อในการถือตามคอง ๑๔ นี้ เกิดจากอิทธิพลความเชื่อเรื่องโทษที่จะได้รับจากการปฏิบัติผิดคอง ซึ่งเกี่ยวข้องกับอบายภูมิ

ชาวตำบลสี่แควนิยมให้ทาน รักษาศีลอยู่เป็นนิจ จะเห็นจากการเข้าวัดฟังธรรมทุกวันธัมมัสสวนะ จำศีลภาวนารักษาศีลอุโบสถทุกวัน ๘ คำ ๑๕ คำ การทำทานของชาวบ้านคือการตักบาตรพระเวลาเช้าและการไปทำบุญตักบาตรที่วัด คนที่ไม่มีเวลามาก ต้องรีบไปทำงาน ก็จะตักบาตรกับพระสงฆ์ที่มาบิณฑบาต ส่วนผู้ที่มีเวลา ซึ่งโดยมากจะเป็นผู้สูงอายุ จะไปทำบุญตักบาตรที่วัด ที่เป็นคนหนุ่มสาวและเยาวชนมีน้อย คนเหล่านี้มักไปทำบุญในวันสำคัญทางศาสนาหรือวันพระเท่านั้น เพราะวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา เป็นต้น ตรงกับวันหยุดทำงานและวันหยุดเรียน ดังนั้นจึงทำให้มีเวลา

การทำบุญอุทิศนี้ชาวตำบลสี่แควก็ยังคงถือตามได้อย่างเคร่งครัด เพราะมีความกตัญญู กตเวทิต่อบิดามารดาตน หากไม่ได้ทำบุญอุทิศไปให้ก็จะมีความกังวล เมื่อมีความพร้อมในเรื่องเงินใน

การทำบุญ ก็จะทำบุญอุทิศหรือบุญแจกข้าวอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติของตนตามกำลังที่สามารถจัดทำได้ ซึ่งเป็นการได้ทำทานกับพระสงฆ์ด้วย

อิทธิพลความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ที่มีต่อการศึกษาคือ ชาวตำบลสี่แก้วได้รับการปลูกฝังเรื่องนรก-สวรรค์จากบรรพบุรุษมาโดยลำดับและมีความเชื่อยังลึกกลงในจิตใจแล้ว ผู้สูงอายุที่เข้าวัดฟังธรรมอยู่เป็นประจำ นอกจากจะมีความเชื่อแล้วยังปฏิบัติตามได้อีก ส่วนเยาวชนแม้จะมีความเชื่อแต่ปฏิบัติตามได้บ้างไม่ได้บ้าง สาเหตุสำคัญเพราะใช้ชีวิตอยู่กับสื่อช่วยมากจนเกินไป ทำให้จิตใจเหินห่างจากศีลธรรม ด้านจิตใจ พบว่า จิตใจมีความสำคัญในการพูดและกระทำคือเป็นสภาพกำหนดกายและวาจาให้กระทำตามได้ มนุษย์เราเมื่อมีความเชื่อในเรื่องใดแล้วก็ยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้และมีอิทธิพลต่อจิตใจเป็นอย่างมาก หากรู้สึกว่าตนเองได้ทำผิดพลาดก็จะเกิดความกังวลใจ กลัวจะได้รับโทษตามคำสอนศาสนา แต่หากได้ทำคุณงามความดีก็จะมี ความสบายใจ ในทางปฏิบัติมนุษย์ควรจะได้มีสติเตือนตนอยู่เสมอเพื่อป้องกันความประมาท หากไม่มีสติเตือนตนเองได้ ก็ควรจะมีสิ่งเตือนใจตนเอง เช่น ได้ฟังเทศน์หรือรับการอบรมในเรื่องศีลธรรมเป็นประจำ ด้านพฤติกรรม พบว่า คนเรามีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน กล่าวคือ บางคนก็ได้สั่งสมบุญบารมีมาดี สามารถที่จะตั้งตนในศีลธรรมได้โดยไม่ต้องมีเงื่อนไขบังคับ แต่บางคนต้องอาศัยการฝึกฝนอบรม พฤติกรรมมีความสำคัญเพราะเป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้น จึงต้องควบคุมหรือประคับประคองให้ตั้งอยู่ในหลักศีลธรรมตามคำสอนพระพุทธศาสนา ด้านสังคม พบว่า หากปัจเจกชนมีศีลธรรม สังคมก็จะมีความสงบ เป็นสังคมแห่งอุดมคติ แม้ในความเป็นจริงแล้วจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากก็ตามที แต่อย่างน้อยหากคนในสังคมส่วนมากมีศีลธรรมก็น่าจะพอใจแล้ว การดำรงตนควรถือหลักธรรมาธิปไตยคือถือความถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ใช่ทำดีเพราะต้องการคำสรรเสริญหรือไม่ทำชั่วเพราะกลัวถูกติเตียน ด้านการปกครอง พบว่า หากกฎหมายเป็นกฎที่ไม่ประกอบด้วยธรรม ก็จะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม กฎหมายมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามใจหรือตามกิเลสของคน เพราะมนุษย์เป็นผู้กำหนดขึ้น แต่หลักศีลธรรมไม่อาจเปลี่ยนแปลง เพราะเป็นความจริงแห่งธรรมชาติ หลักศีลธรรมที่มีบทสรุปคือสุคติภูมิและทุกคติภูมิแม้จะไม่เห็นผลในทันตาเหมือนกับการลงโทษทางกฎหมาย แต่ก็ทำให้คนกลัวได้ เพราะเป็นสิ่งติดตามให้ผลได้จริง และมีความเกี่ยวเนื่องต่อการปกครอง คือเมื่อคนกลัวตกนรก ก็จะไม่ทำชั่วหรือทำน้อยลงเมื่อต้องการไปสวรรค์ ก็จะทำดีโดยไม่ต้องมีการบังคับ ซึ่งจะทำให้สังคมเราปกครองง่ายขึ้น

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

อิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับนรกและสวรรค์มีผลให้คนประพฤติดีและชั่ว เพราะฉะนั้น จึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมหลักจริยธรรม พุทธศาสนิกชนควรเข้าใจและเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ใน

๒ ระดับ คือในชาตินี้และในชาติหน้า ความเชื่อเกี่ยวกับสวรรค์ในอนรกในใจจะทำให้คนไม่ประมาทในชีวิตประจำวัน เพราะเป็นความจริงเชิงประจักษ์ ซึ่งสามารถสัมผัสได้ พิสูจน์ได้ ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาจะทำให้คนเชื่ออย่างมีเหตุผล ไม่ตกเป็นเหยื่อของคนที่อาศัยศาสนาเป็นเครื่องมือหากิน เช่น หลอกให้บริจาคเงินทองมากมายโดยใช้สวรรค์เป็นเครื่องอ้าง หรือหลอกว่าหากทำการสะเดาะเคราะห์แล้วจะทำให้พ้นจากบาปที่ได้เคยทำไว้ อย่างนี้ไม่พระพุทธศาสนา

หากเชื่อแต่เรื่องสวรรค์ในอนรกในใจ ไม่เชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ในชาติหน้า ก็อาจทำให้เป็นคนไม่มีศรัทธา ไม่เกรงกลัวบาปและไม่เชื่อเรื่องบุญ ซึ่งจะเป็นเหตุให้คนทำความผิดมากขึ้น และไม่ขวนขวายในการทำคุณงามความดี เพราะไม่เชื่อว่าจะถูกลงโทษในนรกและได้เสวยสุขในสวรรค์ เมื่อเป็นเช่นนี้คนก็จะเอารัดเอาเปรียบ ข่มเหงรังแกกัน ทำให้สังคมวุ่นวาย หากความสงบสุขไม่ได้ แม้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพของสังคมโลกก็ถือว่าไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงได้ควรเป็นผู้มีศรัทธาประกอบด้วยปัญญาจึงจะได้ชื่อว่าได้ประโยชน์จากความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่องนรก – สวรรค์ ศึกษาเฉพาะกรณีของตำบลสี่แก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยพบว่ามีหลาย ๆ ประเด็นที่น่าสนใจน่าจะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้ ดังนี้

๑. การศึกษาการประยุกต์สอนเรื่องนรก-สวรรค์ที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท
๒. การศึกษาเปรียบเทียบทัศนะเรื่องนรก-สวรรค์ของพระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ) กับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)
๓. การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลความเชื่อเรื่อง นรก-สวรรค์ ที่มีต่อพุทธศาสนิกชนในการรักษาศีล ๕